

С т а н о в и щ е

за дисертационния труд на **Бистра Петрова Величкова**
на тема “**Факт и фикция в мемоарния разказ след 1990 г.**”

За присъждане на образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 3.5. “Обществени комуникации и информационни науки” (Журналистика – Медиен разказ)

Член на жури: доц. д-р Светла Цанкова

Дисертацията на Бистра Петрова Величкова отговаря на изискванията за подобен род изследване по отношение на обема и структурата. Тя съдържа 231 страници, библиографията е в обем от 12 страници, а **съдържанието** включва увод, три глави, заключение, научни приноси и библиография.

Темата на дисертационния труд е изключително интересна и оригинална. В увода присъстват всички необходими елементи, много точно са дефинирани **обекта и предмета на изследване**, които показват, че авторката си е поставила много сложна научноизследователска задача. Тя изисква задълбочено познаване и на значителен обем медийно съдържание (публикации в пресата и телевизионни сериали), и на мемоарната и художествената литература, посветена на годините на прехода в България, при това за дълъг период от време (от 1990 г. до днес). Основната **цел на изследването** е да бъде изучена спецификата на различните форми на реконструиране на времето на “прехода” чрез спомените на хората в мемоарните разкази. Независимо от различната степен на преплитане на факт и фикция в медийните текстове, в мемоарите и в художествената литература по темата, Бистра Величкова извежда **хипотезата**, че всички те разказват еднакво правдоподобно за времето на прехода в България.

В **първа глава** – “Понятията факт, фикция, “преход”, памет, разказ, мемоар” авторката Бистра Величкова прецизно е дефинирала ключови понятия за по-нататъшната реализация на научното изследване.

Впечатление прави качеството на използваната научна литература, задълбоченото и логично структурирано представяне на дефинициите, открояването на спецификата на фактологичното и фикционалното разказване, на жанровите характеристики на биографията, автобиографията, дневника и мемоара, на особеностите на индивидуалната и колективната памет, които според авторката "...са взаимосвързани и получават най-ясен израз при разказването".

Втора глава – "Факт и фикция в медийния разказ за "прехода". Моделиране на действителността и изграждане на медийни герои" акцентира вниманието върху преплитането на факт и фикция в медиите при отразяването на промените след 1990 г. Авторката Бистра Величкова обръща особено внимание на този процес, тъй като подчертава, че медиите се превръщат в моделираща инстанция на действителността. В процеса на преработване на действителността медиите определят обществения дневен ред, минимизират и дори опростяват реалността до най-важните точки, създават съкратен модел и на практика предлагат на аудиторията една "втора" действителност. Това до голяма степен зависи от политиката на конкретната медия, което авторката убедително доказва, като прави сравнителен анализ на публикациите на вестниците "Дума" и "Демокрация" в периода на първите демократични избори в страната през 1990г. Приведените примери и представеният анализ доказват извода на Бистра Величкова, че различните политически позиции на двете издания оказват влияние както върху селекцията на информацията, така и върху интерпретацията на фактите от действителността, която е крайно поляризирана на страниците на избраните вестници.

В същата глава авторката на дисертацията анализира и друг съществен проблем за медиите в годините на прехода – те създадоха медийни герои от представителите на престъпния свят, като ги привърнаха в център на голяма част от новините и дори на документални книги, в които безспорно има преплитане на факт и фикция с цел да бъде предизвикан интереса на аудиторията (като пример Бистра Величкова посочва книгата на журналистката Надя Чолакова "Живей бързо").

Третият акцент в настоящата глава е върху създаването на архетипни конструкции при персонажите в сериалите след 1990 г., като за обект на анализа са избрани “Под прикритие” на БНТ и “Столичани в повече” на Би ТВ. Представени са дванадесетте архетипа според теорията на Карл Густав Юнг и са потърсени и задълбочено са анализирани техните проекции в двата избрани сериала. Авторката Бистра Величкова продължава да следва основната линия на анализа - тя регистрира преплитането на факт и фикция в отразяването на актуални за обществото проблеми от годините на прехода в посочените продукции. Много важен е и направения извод, че основните архетипни образи са преплетени със стереотипните характеристики на героите от действителността след 1990 г. и поради това двата сериала представят много точна картина на обществото и времето след промените.

В четвърта точка на втора глава – “От журналистика към литература”, докторантката прави интересен преход към трета глава, като анализира сливането на реалност и измислица при журналистите-писатели. Представените примери за чужди и български автори, при които журналистическият опит е оказал съществено влияние върху работата им като писатели, убедително доказват, че преплитането на журналистически и художествени похвати ражда интересни и въздействащи разкази за действителността.

В **трета глава** – “Българската мемоарна литература след 1990 г.” авторката Бистра Величкова демонстрира впечатляваща научноизследователска прецизност при представения обзор на мемоарната литература в периода 1990 – 2018 г. Типологията на базата на събраната информация от системата COBISS (Кооперирана онлайн библиографска система и услуги) ѝ позволява много убедително да обоснове своя избор на произведенията, които да бъдат анализирани (мемоарите на журналиста Т. Тошев, на писателя Г. Мишев и на политолога Е. Дайнов). Тя подчертава, че именно в тези книги има ясно заявени обществени позиции на авторите и са представени разкази от различни гледни точки, с различен стил и език в зависимост от професионалните им занимания. Докторантката използва метода на наративния анализ, за да открие спецификата на всеки от разказите в

посочените книги и много успешно се справя с предизвикателството да даде обективна оценка на тримата автори и техните мемоари. Убедителни са направените изводи, подкрепени с много примери, че и трите книги на Тошо Тошев са жанров микс от мемоар, дневник, документален роман и репортаж в типичен журналистически стил; че Георги Мишев представя емоционален разказ с повече интерпретация и оценка на събитията, с по-богат писателски стил и език; че Евгений Дайнов споделя повече собствени мисли за случващото се, но е основен герой на мемоарите си и използва популистки език. Според авторката и при тримата интерпретацията е част от факта и има силно влияние на професионалния стил на писане.

В четвърта точка на настоящата глава обект на анализа са 3 произведения на художествената литература, които също са посветени на годините на прехода – “Кучешки времена. Революцията менте – 1989” на Илия Троянов, “Черната кутия: Ниско прелитащи кучета” на Алек Попов и “Кучета под индиго” на Чавдар Ценов. Докторантката Бистра Величкова и тук много убедително е обосновала своя избор, като е представила обзор както на книгите, които са на границата между документално и художествено писане, така и на художествените произведения, посветени на годините на прехода в България. Отново с много примери авторката доказва извода си, че книгата “Кучешки времена. Революцията менте – 1989” на Илия Троянов може да бъде определена като литературен репортаж, в който факт и фикция са преплетени и умело са съчетани жанровете мемоар и художествена литература; че в “Черната кутия: Ниско прелитащи кучета” на Алек Попов фикцията се гради чрез разказване на факти от реалността в художествен сюжет, докато при мемоарните книги фактите се изграждат посредством фикция; че в “Кучета под индиго” на Чавдар Ценов също има много факти от действителността, отразени в романа и че неговият разказ звучи като разказ на мемоарист. И в трите произведения има допълване на факт и фикция при разказването на времето след 1990 г., а събитията и случките от реалността са уплътнени от богатия език на художествения текст.

В **заключението** авторката още веднъж подчертава, че изследователското ѝ внимание е било насочено не само към мемоарните разкази за времето на прехода, а и към средствата и похватите на разказването, които също са от съществено значение за качеството и въздействието на разказа. Тя много задълбочено и прецизно откроява основните изводи, до които е стигнала в процеса на научното изследване, като мога да посоча няколко от тях: смесването на факт и фикция в разказа на мемоаристите безусловно е повлияно от техния стил и професионален опит; смесването на факт и фикция в художествените произведения ги прави по-убедителни и автентични; формите на преплитане на факт и фикция в мемоарния разказ зависят и от разказвача, и от канала (мемоарна книга, художествен текст по реални събития, медия).

В своя дисертационен труд Бистра Величкова убедително и аргументирано доказва своята теза, че всички мемоарни книги – и документалните, и художествените, разказват еднакво правдоподобно за времето на прехода в България.

Научните приноси, посочени от Бистра Величкова, са безспорни: дисертацията задълбочено изследва несистемно изучения жанр на мемоарната книга; потърсен е оригинален проблем в процеса на нейното изучаване, а именно преплитането на факт и фикция в мемоарния разказ за прехода; убедително е доказано, че в мемоарните книги присъства художественото начало, а в художествените е налице мемоарното.

Представеният дисертационен труд на Бистра Величкова впечатлява с няколко неща:

1. Авторката се е справила отлично с трудната изследователска задача, която изисква анализ на медийни форми, на мемоарни и художествени произведения за дълъг период от време.
2. С научноизследователска прецизност са проучени избраните медийни продукти и произведения, като детайлно са анализирани не само формите на

преплитане на факт и фикция, а и спецификата на разказа на всеки един от авторите.

3. Докторантката демонстрира много добри умения за анализ и за аргументация на изведените микротези, креативен подход, собствено критично мислене, богата обща култура, безупречна езикова грамотност, които несъмнено правят от настоящия дисертационен труд едно сериозно и ценно научно изследване.

В **автореферата**, който е изготвен според приетите стандарти, Бистра Петрова Величкова е представила и списък с научните публикации и доклади по темата на дисертационния труд, които показват, че в периода на обучение като докторант във ФЖМК тя е работила системно и добросъвестно върху своето проучване.

В заключение заявявам, че като член на научното жури ще гласувам “За” присъждане на образователната и научна степен “доктор” на Бистра Петрова Величкова за нейния дисертационен труд “Факт и фикция в мемоарния разказ след 1990 г.”.

28.02.2019 г.
гр. София

Член на научното жури:
доц. д-р Светла Цанкова